

О.В. Шабінський, канд. екон. наук, доцент
Академія митної служби України

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТРЕБИ
В ОБОРОТНОМУ КАПІТАЛІ ЯК ЗАХІД З ПІДВИЩЕННЯ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ
АГРАРНОГО СЕКТОРА**

Постановка проблеми. Об'єктивна оцінка виробничих потужностей підприємств агросектора, параметрів і характеристик їх виробничого потенціалу має велике значення для здійснення головних економічних процесів, створення і здійснення народного багатства, формування національного доходу суспільства, забезпечення рішень економічних і соціальних відносин, тобто забезпечує гарантований захист національних інтересів, збалансований, соціально спрямований розвиток внутрішніх і зовнішніх процесів. Вирішення цих питань спрямоване на підвищення економічної безпеки підприємств аграрного сектора.

В цьому аспекті проблемам визначення найбільш оптимального розміру потреби виробничого потенціалу, зокрема оборотних засобів, на основі сучасних методик для кожного сільськогосподарського підприємства слід приділяти максимум уваги. Все вищесказане визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці сучасних і перспективних методик визначення потреби агропідприємств у виробничому потенціалі та його складової частини – оборотного капіталу – в економічній науці на практиці в останні роки приділяється значна увага, оскільки економічний зміст аграрного ресурсного потенціалу полягає в тому, що він відображає більш високу сутність його ресурсних можливостей з виробництва кінцевої продукції – на відміну від показників ресурсозабезпеченості сільського господарства. Серед вітчизняних науковців значний вклад у дослідження вказаних проблем внесли В.Г. Андрійчук, В.М. Трегобчук, О.В. Ульянченко, В.С. Шибанін, А.Д. Шеремет і ін.

В сучасних умовах ще не розроблена теоретично і не має достатнього практичного використання методика планування і нормування оборотних засобів, яка б відповідала сучасним економічним відносинам. На рівні окремого підприємства виникає ланцюжок взаємопов'язаних

проблем від розрахунку потреби в оборотних засобах до виявлення фактичних результатів їх використання [4].

Оскільки сільське господарство відноситься до галузі з повільним оборотом капіталу, яке не має можливості досить гнучко реагувати на умови ринку, розвиток його гальмується. Підприємства зазнають збитків через неплатоспроможність покупців, а також високої конкуренції з боку імпоротної продукції. В цьому зв'язку розробка методики визначення об'єктивно необхідної суми оборотного капіталу — питання надзвичайно важливе [2].

Важливою компонентною фінансового стану кожного агропідприємства є рух оборотного капіталу або поточних активів підприємства. З обороту мобільних активів розпочинається весь процес обороту капіталу, приводиться в рух весь ланцюжок господарської активності підприємства. Тому факторам забезпечення підприємства оптимальними сумами оборотного капіталу надається велика увага [1].

Узагальнюючи вітчизняні та зарубіжні дослідження з поставлених питань, необхідно відмітити, що поряд з великими напрацюваннями у висвітленні даних проблем є невирішені питання, на розкриття яких направлені наші дослідження.

Формулювання цілей статті. У даному дослідженні поставлено за мету ознайомитися з діючими методиками визначення потреби в оборотному капіталі аграрних підприємств, критично підійти до їх позитивних і негативних характеристик, зробити свої пропозиції щодо удосконалення методичного підходу до визначення раціональної потреби в оборотних засобах — в світлі підвищення та як захід підвищення економічної безпеки підприємств аграрного сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведені дослідження організації оборотних засобів в сільськогосподарських підприємствах Харківської області дозволяють зробити висновок, що тут існує багато невирішених проблем, однією з яких є низька забезпеченість оборотними засобами, що приводить до перебоїв всього виробництва. Це, в свою чергу, впливає на рівень економічної безпеки підприємств аграрного сектора в цілому.

Визначення потреби в оборотних активах необхідно розглядати як цілеспрямований вплив оборотних засобів на процес виробництва і реалізації продукції у відповідності з об'єктивними закономірностями кругообігу і обігу авансованої вартості. Ефект діючої системи організації оборотними засобами проявляється в зменшенні розміру авансованої вартості виробничих засобів, яка обертається в процесі одного кругообігу. Це досягається або за рахунок зменшення вартості внаслідок використання

більш дешевих засобів виробництва і відносного зменшення витрат на оплату праці або за рахунок прискорення обертання оборотних засобів, яке досягається шляхом удосконалення технологічного процесу, умов постачання та збуту, продуктивності праці, тобто за рахунок створення умов, які сприяють зменшенню закріплення оборотних засобів на всіх стадіях відтворювального процесу.

Ці умови повинні бути враховані саме при розрахунку потреби в оборотних засобах. При підборі відповідної методики розрахунку потреби в оборотних засобах необхідно виділяти наступні об'єкти:

- оборотні засоби за активом балансу, авансовані в індивідуальні кругообіги;
- оборотні засоби, авансовані в загальний кругообіг підприємства, що являє собою суму індивідуальних кругообігів;
- джерела покриття потреби в оборотні засоби.

Наступним аспектом при розрахунку потреби в оборотних засобах є пошук адекватної методики розрахунку.

Дослідження показали, що всі існуючі методики розрахунку потреби в оборотних засобах сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах можна розділити на наступні групи: аналітичний метод; нормативний метод; метод прямого підрахунку; коефіцієнтний метод.

Аналітичний метод базується на аналізі звітних даних про вкладення оборотних активів в товарно-матеріальні цінності і на визначенні динаміки за звітний період. Для розрахунку потреби в оборотних засобах за цією методикою із фактичних залишків і оборотних засобів віднімаються зайві і непотрібні запаси і робиться поправка на зміну умов поставки матеріальних цінностей промислового характеру і умов виробництва. Недоліком цієї методики, як нам здається, є те, що вона орієнтує на ту організацію, постачання та реалізацію, яка вже склалася, та не враховує можливостей їх покращення.

Використовуючи аналітичний метод визначення потреби агропідприємства в оборотних засобах, ми рекомендуємо використовувати наступну розрахункову формулу:

$$Пз = З + Дз - Кз,$$

де Пз — фінансово-експлуатаційна загальна потреба підприємства в оборотних засобах (ФЕП);

З — запаси і витрати;

Дз — дебіторська заборгованість;

Кз — кредиторська заборгованість.

При нормативному методі розрахунку потреби в оборотних засобах використовується наступна формула:

$$Пз = N \cdot e_i,$$

де N — плановий обсяг виробництва продукції;

e_i — норма витрат i -го виду оборотних засобів (сировини, матеріалів, палива і т. д.) на одиницю.

Метод прямого підрахунку потреби в оборотних засобах передбачає розрахунок запасів за кожним видом сировини і матеріалів окремо. Зроблені розрахунки сумуються спочатку зажною балансовою статтею, а потім устанавлюється сукупна потреба по підприємству в цілому, як підсумок окремих.

При коефіцієнтному методі розрахунку потреби в оборотних засобах сукупний норматив попереднього періоду збільшується або зменшується за коефіцієнтом зміни обсягу виробництва і прискорення обертання засобів i , таким чином, визначається сукупний норматив оборотних засобів на наступний період. Визначення потреби оборотних засобів з використанням коефіцієнтного методу заслуговує на увагу і нам уявляється більш сприйнятним для сільськогосподарських підприємств серед всіх названих і тому, що вимагає найменших витрат засобів і праці при його використанні, і тому, що за його допомогою і з урахуванням оцінки виробничого потенціалу можна розрахувати стабільну потребу нормативів оборотних засобів на перспективу. Маючи реальну базу у вигляді науково обґрунтованих нормативів, можна буде їх коригувати за роками, беручи за основу обсяг виробленої продукції сільського господарства і прискорення обертання оборотних засобів.

Ми розраховували потребу оборотних засобів ще за однією методикою, яку запропонував А. Шеремет [5]. Ця методика називається «Методика розрахунку потреби оборотних засобів у вигляді балансу» (або метод екстраполяції*). Для цього за звітним балансом визначається питома вага всіх поточних активів за їх елементами у виручці від реалізації продукції. Після цього встановлюється залежність зміни різних елементів поточних активів від зміни виручки.

В табл. 1 нами приведений розрахунок потреби матеріальних оборотних засобів на 2012 р. з урахуванням збільшення виручки на прикладі СТОВ ім. Ватутіна Шевченківського району Харківської області.

1. Розрахунок потреби в матеріальних оборотних засобах методом екстраполяції СТОВ ім. Ватутіна на 2012 р.

* Екстраполяція — поширення встановлених у минулому тенденцій на майбутній період.

Види оборотних засобів	2011 р.		Потреба в оборотних активах на 2012 р., тис. грн
	сума за звітним балансом на кінець року, тис. грн	питома вага у виручці від реалізації продукції, %	
Виробничі запаси, всього	2111,6	44,1	2428,3
У тому числі: насіння	105,4	2,2	121,2
корми	1455,6	30,4	1673,9
нафтопродукти	378,2	7,9	434,9
запасні частини	124,5	2,6	143,2
малоцінні та швидкозношувані предмети	47,9	1,0	55,1
Поточні біологічні активи	1515,1	31,6	1742,4
Незавершене виробництво	1012,4	21,1	1164,3
Готова продукція	152,9	3,2	175,8
Разом	4792,0	100,0	5510,8
Виручка від реалізації продукції	10148,0	x	11670*

*Витяг із бізнес-плану на 2012 р.: зростання виручки від реалізації продукції на 2012 р. передбачається на 1522 тис. грн, тобто складатиме 11670 тис.грн, або на 15 % більше, ніж у 2011 р.

Сума матеріальних оборотних засобів у 2012 р. менше виручки за цей рік на 52,8 %, що є позитивним моментом: коефіцієнт обертання на кінець 2012 р. становить 2,118 (11670 :5510,8), а термін обертання 170 днів (360:2,118).

В той же час ми приходимо до висновку, що для розрахунку потреби в оборотних засобах необхідно ґрунтуватися не на фактичних залишках матеріальних активів, які можуть залежати від різних необ'єктивних факторів, а на нормативних витратах виробничих запасів. Порівняємо потребу в оборотних активах для СТОВ ім. Ватутіна на 2012 р., розраховану нами попередньо, тобто методом екстраполяції, з тією потребою, яка розрахована нами на нормативному рівні (табл. 2).

2. Розрахунок потреби СТОВ ім. Ватутіна в матеріальних оборотних засобах на 2012 р. на нормативному рівні, тис. грн

Оборотні виробничі активи	Загальна потреба на 2012 р.	Нормативна потреба на 2012 р.
Виробничі запаси — всього	4348	589
У тому числі: насіння	70	70
корми	2095	272
нафтопродукти	1400	150
запасні частини	688	88
малоцінні та швидкозношувані предмети	95	9
Поточні біологічні активи	1515	1515
Незавершене виробництво	1012	1012
Готова продукція	1600	128
Разом	8475	3244

При виконанні цих розрахунків ми користувалися наступною методикою:

- насіння власного виробництва і придбане — метод прямого підрахунку за принципом максимальної потреби;

- корми — метод прямого підрахунку: грубих кормів — 20 % річної потреби, концентрованих — 50 % річної наявності власних засобів;

- нафтопродукти, запасні частини, малоцінні та швидкозношувані предмети, готова продукція — метод прямого підрахунку, виходячи із середньодобової потреби цих матеріалів і норми запасу в днях;

- поточні біологічні активи (молодняк тварин і тварини на дорощуванні і відгодівлі) — метод прямого підрахунку, виходячи із запланованого поголів'я на кінець планового року, їх живої маси і собівартості 1 ц живої маси;

- по незавершеному виробництву — метод прямого підрахунку: вартість всіх запланованих в рослинництві робіт на кінець планового року.

Порівняння різних методик розрахунку потреби господарства в нормованих оборотних виробничих фондах відображає суттєві різниці в підсумкових показниках. Так, розрахункові суми при використанні методу екстраполяції базового і перспективного балансів майже в два рази

перебільшують підсумковий показник аналогічних розрахунків за принципом прямого підрахунку. Це пояснюється відмінностями в методиках розрахунку виробничих запасів і готової продукції: за методом екстраполяції потреба у власних оборотних засобах для формування цих видів виробничих оборотних фондів приводить до завищення показників. Таким чином, спрощення розрахунків за допомогою балансів, тобто з використанням методу екстраполяції, не компенсується об'єктивністю одержаних результатів.

Отже, найбільш точні дані за результатами розрахунку потреби сільськогосподарських підприємств у виробничих оборотних засобах, без сумніву, визначаються за допомогою методу прямого підрахунку з урахуванням специфічних виробничих, організаційно-господарських і економічних умов агроформувань.

Висновки. Проблема визначення реальної потреби в оборотних засобах сільськогосподарських підприємств — надзвичайно складна фінансова проблема. Від її вирішення залежать розв'язання цілого комплексу задач — підвищення ефективності використання оборотних засобів; приведення у відповідність співвідношення основного і оборотного капіталу; встановлення реальних розмірів одержуваних кредитів під оборотні засоби; вилучення зайвих і непотрібних господарству засобів, які можуть бути взагалі неліквідними, а вивільнені кошти дозволять збільшити обсяги виробництва без додаткових фінансових ресурсів; підвищення загального рівня ефективності аграрного виробництва; сприяння ефективності аграрного виробництва; сприяння покращенню фінансового стану підприємств та ін. Вирішення цих проблем впливає на розв'язання якісних характеристик економічної системи, які включаються до національної економічної безпеки суспільства, що визначає здатність підтримувати розширене відтворення та нормальні умови життєдіяльності населення, забезпечувати ефективне управління, послідовно реалізовувати національні інтереси. Забезпечення національної економічної безпеки виступає як найважливіший критерій ефективної діяльності держави, її активної позиції в складні періоди розвитку суспільства.

Бібліографічний список: 1. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія / В.Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2005. 2. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти): [монографія] / [В.М. Трегобчук, А.Ф. Юзефович, Д.Ф. Крисанов, О.Л. Попова, В.П. Прадун, Н.М. Скурська; відпов. ред. акад. УААН

В.М. Трегобчук]. – К., 2003. – 259 с. – (Ін-т економіки НАНУ).
3. Ульянченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері: [монографія] / О.В. Ульянченко. – Харків, 2006. – 357 с. – (ХНАУ ім. В.В. Докучаєва). 4. Шибанін В.С. Системне оновлення та розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства: [монографія] / В.С. Шибанін. – 2005. – 276 с. – (Миколаївський держ. аграр. ун-т). 5. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу / А.Д. Шеремет, Р.С. Сейфулін. – М.: ИНФРА, 1996. – 176 с.

Шабинский А.В. Совершенствование методики определения потребности в оборотном капитале как способ повышения экономической безопасности предприятий аграрного сектора. Раскрыты вопросы использования существующих методик определения потребности в оборотных средствах агропредприятий, сделаны критические замечания их отрицательных характеристик. Для сопоставления применения различных методик использован практический материал конкретного предприятия. Сделаны авторские предложения по совершенствованию методического подхода к поставленным вопросам.

Shabinsky A. Perfection methodologies determinations of requirement in a floating capital as a method of increase of economic security of enterprises of agrarian sector. The questions of the use of existent methods of determination of requirement are exposed in the circulating assets of agropredpriyatii, the critical remarks of their subzero descriptions are done. For comparison of application of different methods practical material of concrete enterprise is used. Author suggestions are done on perfection of the methodical going near put